

засівають, збирають урожай. Як довідатися, хто з них робить усе це з наміром ставитися до речі як до своєї, а хто визнає над собою якогось власника, тобто, хто з них є володільцем, а хто просто держателем? Відповідь на це питання треба шукати в *causeressionis* - у правовій основі, яка привела до володіння чи держання особи даною річчю. Наприклад, одна особа одержала річ через купівлю, інша дістала таку ж річ за договором найму у тимчасове користування. Користуючись річчю, обидві особи здійснюють однакові дії. Проте для першої особи, яка придбала річ шляхом купівлі, ці дії є показником волі володільця, а для другої - вони лише вираз її залежного держання.[1]

Відомо, що володіння складається з двох елементів: суб'єктивного і об'єктивного. З цього випливає, що суб'єктом володіння могли бути лише ті особи, які мають свою власну долю. Такими не могли бути, зокрема, діти віком до 7 років, душевнохворі, юридичні особи (однак юридичні особи, малолітні, душевнохворі могли здобути право на володіння через представника). Об'єктом володіння могли бути тільки тілесні речі, не вилучені з обороту. Одночасне володіння двох або більше осіб однією річчю було неможливе, хоч володіння такою річчю можливе в ідеальних частинах. Це так зване загальне володіння.

1. Підпригора О.А. Римське приватне право. К., 2001.

2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. К., 2003.

3. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське приватне право. К., 2001.

4. Підпригора А.А. Основи римського громадянського права. К., 1990; 1994.

Кузнецова Є.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ СПЕЦІАЛЬНІ ТА ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ

Норми сімейного права регулюють різні види сімейних відносин, унаслідок чого останні набувають якостей правовідносин, тобто відносин, які врегульовані нормами сімейного права. В сімейно правовій літературі тради-

ційним є широке розуміння поняття «сімейні правовідносини». Воно включає: а) правовідносини між членами сім'ї (внутрішні сімейні правовідносини); б) правовідносини, які визнаються сімейними, хоча вони виникають за межами сім'ї (зовнішні сімейні правовідносини). Внутрішніми сімейними правовідносинами вважаються ті, що виникають між членами однієї сім'ї, наприклад, відносини між подружжям, батьками та дітьми, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та взаємними правами та обов'язками. Зовнішніми можна вважати правовідносини між особами, які склали сім'ю раніше, або взагалі не були членами однієї сім'ї, однак пов'язані такими правами та обов'язками, які за своєю суттю є сімейними.

Це аліментні правовідносини колишнього подружжя, правовідносини між дитиною та одним із батьків, з яким дитина разом ніколи не проживала, правовідносини між онуками та бабою, дідом, які не проживають разом, тощо. З цього видно, що сімейними в повному розумінні можна назвати лише першу групу правовідносин — правовідносини членів сім'ї. Відносини, які виникають за межами сім'ї, можна вважати сімейними певною мірою умовно. Треба одразу сказати, що це питання належить до числа вкрай дискусійних. Слово «сім'я» походить від слова «семь», що означає «робітник, слуга, домочадець». [2] пояснюється тим, що сім'я як соціальне явище, має різноманітні прояви свого існування. У зв'язку з цим категорія сім'ї використовується різними науками — соціологією, демографією, психологією тощо. У праві існують свої підходи щодо розуміння сім'ї та сімейних відносин. Це пояснюється тим, що сімейні відносини потребують певного правового опосередкування, відповідної юридичної «оболонки». Саме в цьому сенсі категорія «сім'я» набуває юридичного значення і використовується в праві. У літературі існують різні позиції як щодо самого визначення сім'ї, так і стосовно питання щодо необхідності його законодавчого закріплення. Одні фахівці висловлюються за легальне визначення сім'ї, інші вважають за потрібне лише наукове тлумачення цього поняття.

Відомо, що сімейне законодавство ніколи не містило поняття сім'ї. Ця обставина не була випадковою і не означала прогалини в законодавстві. У літературі правильно зазначається, що «законодавець не тільки не прагне до того, щоб розкрити поняття сім'ї, але і свідомо намагається відійти від надмірної формалізації цього поняття. Його наповнення конкретним змістом залежить від багатьох факторів, які настільки індивідуальні, що кожен формальний підхід до сім'ї неминуче вступив би у протиріччя з реальними життєвими ситуаціями». [1] У зв'язку з конкретними питаннями, які поставили практики, Конституційний Суд України 3 червня 1999 р. прийняв рішення про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї». В ньому, зокрема було сказано, що стосовно поняття «член сім'ї»

Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства (п. 6). Таким чином, на думку Конституційного Суду, визначити єдине поняття «член сім'ї», яке б мало засто-

совуватися в праві, неможливо, бо кожна галузь права тлумачить це поняття по-своєму, підкреслюючи ті чи інші ознаки. [3]

Сімейні правовідносини мають спеціальні та загальні ознаки. Спеціальними ознаками є ті, що характерні для сімейних правовідносин, і певною мірою виділяють їх серед інших цивільних правовідносин. Загальні ознаки, навпаки, характеризують спільні риси, які притаманні усім цивільним правовідносинам.

Ознаками, які притаманні сімейним правовідносинам (спеціальні ознаки) є: спеціальний суб'єктний склад (суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути тільки фізичні особи); своєрідність юридичних фактів, які породжують сімейні правовідносини (шлюб, рідство, материнство, батьківство тощо); тривалість існування (сімейні відносини, як правило, є тривалими за часом); індивідуалізація учасників і неможливість передачі прав та обов'язків іншим особам; — особистодовірчий характер відносин. До загальних ознак, тобто тих, що притаманні усім цивільним, в тому числі сімейним правовідносинам, належать: рівність учасників правовідносин; автономія їх волі; майнова самостійність.

Сімейні правовідносини, як і будь-які інші цивільні правовідносини, виникають між особами, які є рівними між собою. Вони не є відносинами влади і підкори, що притаманні, наприклад, правовідносинам адміністративним. Навіть якщо йдеться щодо відносин між батьками та дітьми, то вертикаль стосунків не виникає. Батьки не мають владних повноважень стосовно дитини. В своєму ставленні до дитини вони зобов'язані виходити з того, що перед ними особа, яка має свої власні права та інтереси. Більш того, дитина має право на підвищений захист своїх прав навіть і проти своїх батьків, якщо ті виконують свої батьківські обов'язки неналежним чином. В юридичному сенсі правовідносини батьків і дітей — правовідносини горизонтальні, відносини рівних сторін. [3]

Для сімейних правовідносин характерним є їх складний характер, коли абсолютні та відносні правовідносини дуже тісно пов'язані між собою існують так би мовити паралельно. Наприклад, правовідносини між чоловіком та жінкою щодо їх спільного майна є відносними, бо обидві сторони правовідносин є чітко визначеними, кожен із подружжя зобов'язаний володіти, користуватися та розпоряджатися спільним майном не порушуючи прав іншого з подружжя.

1. Сімейне право України: підручник Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І.Бори сової та І.В.Жилінкової. 2е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2009. 288 с.

2. Антокольський М. В. Сімейне право: підручник. 2-е изд., Перераб. і доп. М.: Юристь, 2002. С. 17.

3. Сімейне право України. Гопанчук В. С., підр., Київ: Істина, 2002 рік.

4. Сімейний Кодекс України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2002, 21-22, ст. 135).